

הקדמה.

מי חכם ויבן אלה ויבן ויתבונן במופלא לחקור ולדרוש בשבעה עמודים שחצבה
החכמה מאירים כלפידים אשר עליהם החכמה נשענת והכרת המזמה
מתוקנת, ואלה הם אשר נקבו בשמות בספר החכמות המש הרנשות שבארם ובעלי
התבונות קראום המשה החושים, האונים לשמוע והעינים להשגיח ואפים להריח
והחך למעום אם מתוק אם מר והידיים להמש אם לה אם יבש אם הוא אם אם
קח, וכל מה ששיג האדם בחוש האחד אין כח בחברו להשיגו, לא ישמע בעינים,
לא יראה באזנים, ולא יטעום באפים, לא יריח בחך ובשפתים, והמשוש בידים.
החוש הששי הוא עמוד יבין החכמה, מתקן כל המזמה, נקראת הגדת המגידים,
אוי כי יש בעולם אספמא ורומי רבתי, יגידו המגידים כי המה בעולם, והוא לא
שמעם עצמם באון ולא ראו בעין ולא השיגם וידע כי ברור מללו בעבור כי
לא גמצא בעולם מכחיש דבריהם ולא סתר מאמריהם, ויכול שתהיה ספקה בחוש
האחרים אך בזה אין ספקה, כי יסתפק אדם בשמע ובראות, שמא שמע שמא
ראה, או יכול שלא שמע ולא ראה, החוש השביעי הוא עמוד הימיני בו עז
וחזק יותר אשר עליו משענת התבונות ובו נכיר ונדע בוראנו ית' ויתרומם והוא
שיראה מעשה ויעיר על עושהו ויביט מפעל ויורה על פועלהו יראה ספר כתוב
והוא לא הכיר הסופר באחד החושים שהקדמנו אך כתיבו מעידה עליו אם חכם
באומנתו אם לא, וכן בית בנוי יורה על הבונה, ומזה העמוד נכיר בוראנו יתברך,
ואם אמי' אומי' נכיר בוראינו מדרך החוש הששי שהוא הגדת המגידים כמו דבריהם
שנאמין בעיירות ובכרכים ובמהוות ולא השגנום בחוש האחרים כי אם בהגדתם
בלבד ואין מכחיש כך נאמין ונכיר כי בורא יש לעולם כעבור הגדות בני אדם
ואין מכחיש, תשובתם כי אותם שמגידים על הפלכים ועל המהוות העיקר הוא
ראייה שראו מקצתם, ואע"פ שמקצתם לא ראו, ועוד כי אם לא יאמינו יכולים
ללכת ולראות, אך ידיעת הבורא אין השרש ראייה כי אם המגיד הראשון עם
המגיד האחרון כלם סכלים בראיית כבודו. על כן נכיר יתורו ונדע מציאותו מדרך
מעשיו כי עולם בנוי מיוסד בחכמה וברעת, בלי מגרעת, נכיר כי בורא אחד בראו,
ואלוה חנם המציאו, ועל אלה ז' חושים אמי' שלמה חכמות בנתה ביתה חצבה
עמודיה שבעה (משלי ט' א'), ודע כי כל החכמות הנמצאות במדרגת שלש כסאות,
החכמה העליונה היושבת בכסא כבוד מראשון היא חכמת אלהות ברעת יתור
הבורא ובתורותיו ובמצותיו להשיג אהבתו לעולם הבא, ואין לזאת החכמה חלק
בזה העולם, כי צריך האדם שתהיה כוונתו לעבוד הבורא ולא להוב אותו ולא
בעבור העה"ז, והחכמה היושבת במדרגת השנית היא חכמת הנכבים וחכמת
השיעורים וחכמת הרפואות ודומיהם שהם נחלקים לצורך העה"ז ולצורך העה"ב,
ומותר ליהנות מהם בעה"ז, והחכמה היושבת במדרגה התחתונה היא חכמת המלאכות
והאומניות לישוב העה"ז, תקון בתים ושרות וכרמים ומלבושים וכסף וזהב ותקון

אבנים יקרות ודומיהן, ויש מי שחננו האלהים מדע והשכל בחכמה המעלה וסייענו מזלו להבין בשנית גם בשלישית ויחכם ויגבר על השלש האלה. ויש מדה ייחשונה תבונתו בחכמת המזלות או בחכמת הרפואות ודומיהם, יכול שהוא עמוק בהם ואינו עמוק באחרות, ויעשה החכם ברפואות ברנע אחר מה שלא יוכלו לעשות מאה החיים בככבים לסכלם בסמני הרפואות, וכן ידין במזלות חכם מחכמי הככבים מה שלא ידינו מאה מחכמי הרפואות לסכלם ואולתם במזלות, ואמר כי חכמת הרפואות אינה שלימה ותמימה עד שיכיר וידע במזלות, כי אם ירכיב חכמת סמים לאדם גדול לצורך כל השנה ולא יכיר במזלות להכיר הזמן העתיד אם קר אם הם ולא ירכיב המרקחת על אפנה ועל תקונה, וכן יש בחכמת המלאכות, מה שיתקן צורף במלאכתו ברנע קטן לא יוכלו לתקן מאה נגרים, וכן בכל המלאכות כל אחר ואחר מהר במלאכתו ובער במלאכה האחרת אם לא למדה, וכן אמר בחכמת התורה והמצוה ובשמוש הלשון, שמי שחננו אלונים והשיגה יד תבונתו בחכמת התלמוד וקרב הרחוק וקרב העמוק ולמד מפי נאונים חכמים ונבונים ולמד חכמת המקרא בפשיה ובדקדוקיה בספרים ומפי סופרים אשר היא היתה אומנותם מיום עמדם על דעתם. גם בחכמות החיצונות הבינו בינות ובמלאכת השיר היו מחזיקים צנה ורומח כמו רבנו האי גאון והרד"ק יצחק בן גיאת שהיו עוסקים בתלמוד גם למדו ספרי הדקדוק מפי החכמים בדקדוק הלשון.

ואני הצעיר אשר ראיתי בחבוריהם והתבוננתי בדבריהם חכרתי אני זה המסר להוכיח בו האמת בראיות לכל מבין גלויות, ואל יאמרו הנוערים בעם מי אתה קראת אל המלך ומי שמך מוכיח לסתור מעמקי רב וגאון רבנו יעקב אשר כצילו נחיה נגוים, האמנם כדבריהם כן הוא, גם אני ידעתי כי גברה ידו ועצם כחו ומאדו ועמדו בסדו כל הנבונים, אך לא יגע בדקדוק ובחבורים למצוא עמקי צחותם, ולא עסק בהניין מפני כי מדה ואינה מדה היא, ואני הריני ככן שיצא שנה היום עסקתי בחכמה זאת ימים ולילות, ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים למי ששונתו מאה ואחת. וגם כי מפי ספרים וסופרים יש ללמוד, ואני על כן ינעתי ומצאתי ובינותי בספרים ומפי סופרים השיבותי דברים נכוחים למורים, וזנה האמת גדול מכל בני קדם, כאשר משלו משל הדיוטות על חכם אחר שזיה משיב על חכם אחר זקן, אמרו לו לא תבוש להשיב על זקן ממך, אמר להם האמת אשר עמי זקן ממני, ואמר פילוסוף אחר בהשיבו על אפלטון ראש החכמים, אמר האמת ואפלטון שניהם אהובינו והאמת יותר הבינו, גם אמי כתו ראש דברך אמת (תהלים קיט קס), ראשית ציוויד ודברך שצוית על בני אדם לעשות הוא האמת, ודעו כי כאשר תעדר האמת הכל נעדר, וכתוב אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף (תהלים פה יב), וכתו אחריו גם ה' יתן הטוב וארצנו תתן יבולה (שם יג), ככל האמת בנוטריקון, אליף אמת, מ"ם מארץ, ת"ו תצמח, וצורנו ירין לכף זכות מי שיריני לכף זכות, כי כאשר עלה על דעתי להוק זה הספר אשר קראתי ספר הגלוי, יען כי נליתי דעה ריבי בו בין המדברים הראשונים, או עלה בדעתי להוסיף בו הדברים הנכוחים והנבונים הנמשכים אחרי הדבר בכל פסוק ופסוק ומלה ומלה, כי גם כי ראינו קמים תחת אבותיהם משיבים על דברי הראשונים ומגלים סוד בינתם כאשר עשה הגאון רבינו יעקב, השיב על הפארת החכמים

וראש המשבילים וכתר הנכונים רבנא שלמה אשר נבעו מצפוניו ויפצו מעייניו בכל ארבעה רוחות, על כל זאת לא אחר רבנו מהשיב עליו אחרי אשר התברר אתו האמת, נשא את פני האמת ולא נשא את פני זקנו, כי ירא מפני קונו והמשתכל בעין רצונו לספרי זה ופתרונו נשמת שרדי תבינו.

יתברך ויתרום אל אלהי הרוחות, ויתנשא השת הכמה בטוהות, ושם פה לאדם לדבר נכוהות, ומכפא בשפה לדבר צחות, והממציא מנוהות והמשיג הכחות, והמניח אנהות, ונפשות נאנהות, משביע בצחות, ובנה בחכמה עולמו והמאיר יצורי עולמו בשלשה כתרים מפוארים כספר וספר וספור מבוארים. כספר יצירה נחקרים, ואיש איש על דגלו נזכרים, ובם אלפנו והכמנו מבהמות ומעוף השמים, ואגלה אני רו פתרונם, כי לא פורש, ספר השבון, ספור דבור, ספר צורה, כי צורת המכתב מפוארה מכל ציור וצורה, נקראה ספר עבודה, ספר השבון ומניין, כמספר כלשונו מצויין, ולספור דבור, דבר על אפנו דבור, באלה שלשה הכי נכבד והועלה כבוד האדם על שאר הגולדים, כי נכהר מהם הצורה והספירה והחשבון וכל חכמת בני האדם עליהם תלוי ונדרם ראש המדברים בלשון הזה לדמונם באותות והכנס נפתרון, וכה אמר עם הספר, שכחי שלמות, והשכי ברכות, וחשבי מכאובות, ואחרי אשר הפאיר הבורא את האדם כאלה הכתרים בחר בודע הקדש והנהילם דתו בלשה"ק, לשון הקדמוני, כאשר דבר בו משל הקדמוני, לכן יקרא אישה כי מאיש לוקחה זאת (בראשית ב כג), ואדם מאדמה, וכאשר ציעוה צועים משמריהם, ונלות בינות עם עמקי שפה וכברי לשון, ככתו בעזרא הציים מדבר אשדודית ואינם מכירים לדבר יהודית (נחמיה יג כד), נשתחחה מהם רוב לשה"ק, וכאשר גלו שפת בינות אדום וישמעאל, אותם שהיו בארצות ישמעאל ראו שהיו מקפידים עם נכרי בלשונם ובנימוסיהם נתנו אל לבם לפתוח מסגר הלשון אשר נשכחה מהם, וכן נמצא ברבותי ז"ל שאמרו אותם שהיו מקפידים נתקימה תורתם בידם, ועל כן עשו הראשונים הבורים בלשו' והכרום על לשון אל"ף בית, מנחם בן סרוק, והשגת דונש הנקרא ר' אדונים, ואחריו חבר המורה החכם ר' יונה בן ננאה המחברת וקרא שמו ספר השרשים על אי"ב ספר לא יערבנו פו ובדיקות הלשו' עשה ס' הרקמה והשיב בס' השנה על ס' המורה הגדול ר' יהודה חיוג וגם השיב עליו הנגיד ר' שמואל הלוי והרם ספרים בחכמת שמוש הלשון, וגם הר"ד משה בן עזרא דבר צחות בס' ערוגות הכסף, ואחריהם קמו חכמים בלשון ר' משה בן נקטילה ור' יהודה בן בלעם ור' לוי אבן אלתבאן והר"ד אברהם בן עזרא שחבר ס' צחות והרבה יגיעות בשר להוציא הדברים לאור. והיה המשל הזה בדברי ר' יונה בן ננאה, יותר הוצאתי בשמן לנרות ללמוד מאשר הוציא הסובא ביין, ורבנן אשר היו בארץ צרפת ותהומיה שמו רוב עסקם בתלמוד ילפרקים במקרא והשיגה ידם להפש ולכנות מצפוני התבונה אך לא בשמוש הלשון, על כן לא נתישבו בו, ומכני פתאי עמנו אמרו כי אין דיקות הלשון זכמה, והיה זה להם על האמור כמשל הקדמוני מי שאינו יודע האומנות מואסו, ולא הניע אליהם מספרי הדיקות כי אם מחברת מנחם ותשובות דונש ואשר הכריע בנינותם תפארת הגולה רבנו יעקב לחוק דברי מנחם כי הם פלאי, והדברים הנכונים דברים עתיקים אינם צריכים חזק כי הם על משמרת חוקם יעמודו ואין על נחם ודונש אשמה אם עקלו נתיב האמת בלשו' כי לא ידע מה הוא, כי ערן

ספר הגלוי

לא נבנה לו בנין מתוכן לא אהל ולא משכן ולא עמוד ולא כן, כי התאחרו פעמי אציליו ולא הוקם המשכן עד בואם, ורי יהודה המורה חבר ספרו על אותיות אהרי בלבר, וספר אחר מבעלי הכפל הנקראים בעלי דמיון, כי שמוש האותיות האלה קשה מאד, בעבור כי פעם יחנו בתיבות ופעם יסעו, ועל כן נשתבשו בהן הראשונים עד בואו והעלה נר מערבי שלא יכבה כימי השמים על הארץ. ועל אשר חננו אלהים מדע והשכל הובה עליו לחוק אותם על ספר להשאירם לבאים בעקבותיהם כענין שני בא כתבה על לוח אתם ועל ספר הקה ותהי ליום אחרון [לעד] עד עולם (ישעיה ל' ח).

ואני נתתי לבי לתור ולדרוש דרך הצחות לברר וללבן הדבר כאשר הוריני מורי, וכינתי בספרי החכמים האומרים בריקות הלשו' ובפשט המקרא זה בכה וזה בכה, ויכול להיות שניהם קרובים לענין, אך מי שאינו יודע מוצאי הדיקות ומובאיו לא יתכן פרושו ופשוטו לא יתפשט, כי לא כחכמות חכמות הדינים והאסור וההתיר והרפואות, כי בהן יש לכל אדם לשמור בנפשו מאד פן יוסף ויגרע, ונמצא הוא נוול ונותן ואוסר מותרים ומתיר אסורים וממית חיים. ועתה החלתי להוכיח ולהכריע כדעת שלישיית מדברי מנחם ואשר השיב עליו דונש והכריע הגאון רבנו יעקב עין ישרי בינותם, ואהרי כן מאשר טעה מנחם במחברתו ולא השיבו עליו, ומאלהים אשאל עזר ומשען שישמרני משגיאות, כמו ששאל ממנו משיחו שגיאות מי יבין וגו' (תהלים יט יג), ואומי גל עיני ואבישה נפלאות מתורתך (תהלים קיט יח), אף פליאה דעת ממני כאשר השיבו עליו בענפי גלוי והניחו השרשים אשר לא שרש בארץ גזעם, והגני מלקט לקטי שגיאותיו בין עמרי תבונותיו, ואעזב מהלקט פן ירבה על הקציר ביד כמלילות קציר ספרו ולא אניף עליהם חרמש ככתו' וחרמש לא תניף על קמת רעך (דברים כג כו):

אמת יהיה בעוד יחי נאם יוסף בנו קמחי:

אחו לכן חוץ רוחי אמת סודי בתם שיחי:

דיע בינה פקחה און ובעין שכל תהיה חוזה:

וכתוב על לוח לבך את ספר הגלוי הזה:

קחה מוסר השכל וכל דבר תלוי:

לכה ודרוש אותו בספר הגלוי:

אמת אוכה ואדינה ומשוא אהדלה חרול:

ולא אשא פני קמן ולא אהדר פני גדול:

נביר ראשים אשר החל לדבר לשון צחות ועלה בתחלה:

מנחם הוא בנו סרוק מקורא במחברתו הלא הורה מסלה:

דעו מי הוא אשר זמה אחוז מסלול ולא ירט:

ולשוון לו כעט סופר אדונים הוא בנו לברט:

תאומים נלדו אורים שנים הדרם פי זמן ישיר ויקוב:

גאון יעקב ואור שמש מאירים פני שמש בכל מישור ועקוב:

ואם שמש בכור בוש מגאונו ומכר את בכורתו ליעקב: